

megtudja, hogy ő nem kezdeményezője volt a szovjet tankok behívásának, hanem csak tudomásul vevője. November 3-án még fogalma sem volt róla, hogy a szovjetek mire készülnek. Csak akkor tudta meg, hogy mi fog történni, amikor Tökölön az oroszok felszólították, hogy szálljon be az egyik tankba, mert indulnak Budapestre. . .

Marosán tehát azt hiszi, hogy valamiféle nagy történelmi érdemhez juthat azzal, ha önmagának tulajdonítja a szovjet csapatok behívását. Pedig ha okos ember volna, akkor tudnia kellene, hogy a magyar nép minderről egészen másként vélekedik.

Arról viszont semmit sem tud mondani — vagy nem akar? —, hogy Kádár és Münnich hogyan tűntek el Pestről november 2-án, és miként kerültek át a szovjet csapatokhoz. Marosán még a legfontosabb tényeket is elhallgatja vagy alig beszél róluk. Az október 25-i Parlament előtti tömegvérengzést például futólag említi, még-hozzá anélkül, hogy felvetné azt a nem közömbös kérdést: kik lőttek?

Megdöbbenő, noha tisztában van a forradalom igazi okával, mégis a legbrutálisabb szavakkal ítéli el azokat, akik Rákosi terrorja ellen fellázdáltak. Holott ő maga írja: „... a bajok igazi okai ott kezdődtek, hogy Rákosiék először antidemokratikussá tették a pártot, majd az állami és a társadalmi életet. Ezért esett, omlott, züllött szét nemcsak a párt, mint vezető erő, hanem a szakszervezet is, mint osztálybázis. Az emberek elidegenedtek a párttól, a szakszervezettől.” Ne firtassuk most azt, vajon elegendő-e az '56 előtti időket pusztán antidemokratikusnak minősíteni, inkább azon érdemes el-tűnődni; miért nem tudja Marosán a forradalmi tömegek indulatát mégsem megérteni!

Marosán élvezettel emlegeti szónoki sikereit, és büszke arra, hogy a szovjet vezetők szerint igazi kommunista vezérré nőtte ki magát.

Milyen ember e „mű” szerzője? Jellemezzük őt saját szavaival. Az ötvenhatos forradalomról mondja: „Ha ez nemzeti és demokratikus, akkor én ellenforradalmár vagyok, demokrácia- és nemzetellenes!”

A Biblia szavával válaszolunk: Te mondád!

HOLLYWOODI RÉMMESÉK

James Forsher filmje éppoly hatásvadász, akár a címe. Szemmel láthatóan a rendezőt elsősorban az izgatja, hogy az érdeklődést munkája iránt felkeltse. Ebben sikerre számíthat: a téma oly extrém, hogy bármely gyengébb idegzetű háziasszonyban kiváltja a pisilési ingert. „Ghost stories”, hirdeti a cím: tehát szellemekről, túlvilági lényekről lesz szó, visszajáró megboldogultakról, akik nem lelik nyugtukat Odaát; függőnylebbentő, éjfélkor láncot csörgető, jéges lehetet produkáló kísértetekről. Ráadásul mindez nem valamilyen maszkmesteri bravúroktól hemzsegő játékfilm keretében kerül bemutatásra, hanem oridzsinál dákjumentumok alapján. Többnyire híres emberek, filmsztárok, forgatókönyvírók, parapszichológusok nyilatkoznak hajmeresztő tapasztalataikról, fejtik ki véleményüket az árnyak világáról. Végezetül pedig mindehhez Hollywood, az álom- (és rémálom)gyár szolgáltatja a környezetet: modern stúdiók, tágas villák, jól ápolat emberek. Elrebegi megvilágosító és kétségbevonhatatlan tapasztalatait a lelkektől meggyötört producer és szakvéleményt fejt ki a boszorkánytudományok doktora.

Fény derül arra is, hogy az egyébiránt oly hírhedten gyermeteg hollywoodi horrorfilmek némelyike milyen szilárdan áll a valóság talaján, s a gyengébbek kedvéért a konzekvenciát szóban is levonja a nem kevésbé híres narrátor, John Carradine: jobb a szellemekkel csak az álmokban találkozni. Tehát — tegyük hozzá — úgy kell a (hollywoodi) horror nekünk, nézőknek, mint egy falat kenyér.

A fentiekből talán kiderül: Forsher zavarba ejtő tiszteletlenséget tanúsít saját anyaga, s szembeötlő érzéketlenséget a szellemkérdés mibenléte iránt. Klasszikus horrorfilmrészletekkel dúsitott riportfüzére ugyanis sikeresen mossa össze a filmes lóditást valódi-(nak vélt?) tapasztalatokkal, tényként előadott dolgokat álláspon-tokkal. Idegborzoló zenével festi alá a narrátor szövegeit az izléstelen-ség erőteljes benyomását keltve. Egyszerre próbálja meg hiteles tapasztalatként közvetíteni a szereplők megnyilvánulásait és ugyanakkor idézőjelbe is tenni azokat. Felszínes, hatáshajhász, kus-zán szerkesztett, s ami a legszörnyűbb: *unalmas* film ez a rémme-segyűjtemény.

Egyet azonban biztosan megtudhatunk a rejtélyes lényekről: szerfelett arisztokratikus hajlamúak. Kizárólag ódon kastélyokban, fényűző villákban tenyésznek, s legfőként híres emberek asztráltes-tei szeretnek megjelenni ködös éjfeleken. Végére is, ki a csodát aj-zana fel özvegy Nuszbaum Aladárné szemfelszedő világító porhü-velye, amint átlebeg egykori, Szamuely Tibor utcai másfél szobá-ján, hogy kigyötörje onnan unokahúgát, mert nem tett eleget eltár-tási szerződésben vállalt kötelezettségeinek? (*Intervideo*)

Tóth Péter Pál

INTERVIDEO SIKERLISTA

1. Salem's Lot	Salem végzete
2. Baby Boom	Bomba bébi
3. It's Alive	Kannibál bébi születik
4. Trail of the Pink Panther	Hová tűnt a Rózsaszín Párduc?
5. Personal Best	Egyéni rekord
6. Violent Streets	Az erőszak utcái
7. Eyes of a Stranger	Aki mindent lát
8. Hollywood Ghost Stories	Hollywoodi rémtörténetek
9. Romantic Comedy	Romantikus komédia
10. Chisum	Chisum

IFJ. BIHARI LÁSZLÓ

Az érett asszonyok dicsérője

Vizinczey István világhírű emigráns magyar író. Leghíresebb regé-nye az *In Praise of Older Women* (Érett asszonyok dicsérete — 1965) eddig 3 millió példányban fogyott el különböző nyelveken. Könyveivel, melyeket *Stephen Vizinczey* néven, angolul ír, olyan lapok foglalkoztak, mint a *New York Times*, a *The Guardian*, a *Punch* vagy a *The Times*. Idén újabb kiadások jelennek meg az *Érett asszonyok dicséretéből* Mexikóban, Portugáliában, az NSZK-ban, az USA-ban, Svédországban, és Jugoszláviában. Vizinczey Magyarországon ismeretlen.

— B. L.: Miért ment el?

— VIZINCZEY ISTVÁN: Szabad akartam lenni.

– B. L.: Ha ma kezdené a pályát, most is elmenne?
– VIZINCZEY ISTVÁN: Ma talán nem. Bár mióta itthon vagyok (öt hete) már másodsor olvasom az újságban, hogy Grósz és Nyers Moszkvába utaznak: egyszóval még mindig ott dőlnek el a dolgok.

– B. L.: Hogyan lett angol nyelvű író?

– VIZINCZEY ISTVÁN: Ötvenhat decemberében Olaszországba mentem, onnan Kanadába. Körülbelül ötven szót tudtam angolul. Addig a magyar nyelv szerelmese voltam, még magyar szótárokat is olvastam, annyira szerettem a nyelvemet. Mindezt el kellett felejtennem. A környezetemben voltak más emigráns írók is, de azok, akik nekiláttak, hogy pénzt keressenek, kocsit, lakást vegyenek, hogy majd utána szenteljük magukat az írásnak, mind felhagytak az irodalommal. Én hat évig nélkülöztem, de megtanultam angolul írni. Az volt életem legnehezebb hat éve.

– B. L.: Tudna újra magyarul írni?

– VIZINCZEY ISTVÁN: Nem is próbálok. Minél jobban viszsaszokom a magyarra, annál rosszabbul megy angolul a munka. Most már éppen emiatt rövidesen vissza kell mennem – ugyanis már néha magyarul álmodom éjjel: ez rossz jel. Muszáj ismét angol nyelvkörnyezetbe kerülnöm.

– B. L.: Egy kritikus azt írta Önről, hogy bár Keletről jött, mégsem érezni művein a kelet-európai irodalomra jellemző savanyúságot.

– VIZINCZEY ISTVÁN: Nem igaz, hogy a kelet-európai irodalom savanyú: Eörsi, Mátyás például nem az. Egy erős szellemű ember meg tudja őrizni az életkedvét.

– B. L.: Ahhoz nincs köze az életkedvnek, hogy Európa melyik részén élünk?

– VIZINCZEY ISTVÁN: De van. Mégis mindenütt a világon vannak savanyú emberek. Én viszont mindig arról szerettem írni, hogyan képes az ember ellenállni a gyötrelmeknek, a szenvedésnek, a megaláztatásoknak, amelyeknek alávetik őt. Stendhalnak idézni szoktam egy mondatát: „A génusz fáklja, amely mutatja a boldogsághoz vezető utat.” Ez egyfajta *ars poetica*.

– B. L.: Pont Ön mondja ezt, aki hogy úgy mondjam lelépett és itthagya az országot ötvenhatban?

– VIZINCZEY ISTVÁN: Azt elismerem, hogy például Eörsinek, Csurkának, Konrádnak, Csoórinak nehezebb volt független magyar írónak maradni itthon, mint nekem angol íróvá válni külföldön. De az élet mindenkinek kereszt. Kint ugyanúgy, mint itthon. Ha akkor tudtam volna, hogy micsoda nehézségek árán kezdhet az ember új életet, talán el sem merek indulni. Az is igaz viszont, hogy ha nem megyek el, akkor ma valószínűleg nem élek. Én ugyanis a Széna téren harcoltam, és most tudtam meg Eörsi István könyvéből, hogy az ottani társaim közül később majdnem mindenkit felakasztottak. Egyébként ez a könyv (az *Emlékezés a régi szép időkre*) jó példája annak, amit én igazi irodalomnak tartok: az ahogy Eörsi megmutatja, hogyan volt képes még Kádár börtönében is mosolyogni. – Ha, tegyük fel, itthon lettem volna magyar író, engem ugyanazok a kérdések érdekeltek volna, mint így, hogy külföldön élek. A különbség az, hogy én megnéztem a világot több oldalról. A magyar irodalom nagy része nem olvasható máshol, csak itt, mert csak itt érthetőek a problémái. A világjárásban az a jó, hogy az ember megtanulja, mi az, ami ugyanaz mindenütt.

– B. L.: Vannak akik azt mondják, hogy ön visszahozta a cselekményes regényt a XX. század végi irodalomba.

– VIZINCZEY ISTVÁN: Ez tévedés. Cselekmény eddig is volt a regényekben, ezután is lesz, ez nem az én sajátosságom. Az igaz, hogy szeretem az embereket cselekedeteik és azok következményeinek tükrében ábrázolni. De én inkább azoknak a kritikusoknak adnék igazat, akik moralista íróknak neveznek. Az embereket csak a cselekedeteikkel lehet jellemezni igazán. A modern irodalom elfordult a cselekményes regénytől: sokkal több szó esik arról, hogy

valaki miket érez, milyen a lelki világa, miért teszi azt, amit – mint arról, hogy mit csinál valójában. Például hiába írjuk meg *Eichmann*-ról, hogy tisztelte a zsidó kultúrát – ami egyébként való igaz, meg is tanult héberül – ha nem írjuk meg közben azt is, hogy több millió zsidó halálához járult hozzá. Ezt a két dolgot, tehát amit gondolt és amit tett, együtt kell nézni.

– B. L.: De vajon miért fordul el a modern irodalom az akció-ábrázolástól?

– VIZINCZEY ISTVÁN: Mert az emberek kompromisszumokban élnek, ezért nem akarják, hogy a cselekedeteik jellemezzék őket. Itt van például Kádár: hány embert akasztatott föl? Tönkretette az országot – de néhány hónappal ezelőtt a *Magyar Nemzetben* azt írta, hogy „higgyék el, mindig a jó szándék vezérelt”. Nyilvánvalóan ez igaz, de a kommunisták is olyanok, hogy jobb szeretnék, ha csak a szándékaikkal jellemeznék őket: a kommunizmus csodaszép, mindenki egyenlő lesz, gazdagok leszünk, testvériségben fogunk majd élni – csak hát a kommunizmus építése közben meg kell ölni néhány millió embert. (Erről már nem kell beszélni, igaz?) Shakespeare korában még voltak rossz lelkiismeretű hősök: a figura kiállt a színpadra és azt mondta „gyilkos vagyok, megöltem a testvéremet”. Ma már ilyen nincs, az emberek mindent magyaráznak. Az *Egy ártatlan milliomos* című regényemben egy helyen azt írtam, hogy a világ tele van megölt emberekkel, de nincsenek gyilkosok.

– B. L.: Ön volt kommunista?

– VIZINCZEY ISTVÁN: Igen, kamaszkoromban. Nem voltam párttag, de szimpatizáltam. Először is azért, mert gyűlöltem a faszisztát. Az apám katolikus tanító volt, akit leszúrtak a nyilasok. Tehát eleve elfogadtam azt a rendszert, ami szemben állt a Szalasiéval. Másrészt: ki ne hitt volna a kommunizmusban, ha egyszer a mennyszágot ígérték nekünk a kommunisták. De persze rá kellett jönnöm (elég hamar), hogy tévedtem.

Sose értettem azt, hogy Lukács György, akinek egy évig a tanítványa is voltam, hogyan maradhatott mindvégig kommunista. Hiszen látnia kellett, micsoda szörnyűségekhez vezet, hogy a marxizmus egyetlen ember vagy egyetlen csoport kezébe teszi le mindenkinek a sorsát. Kint olvastam, hogy egy kritikusnak a következőt mondta: Kun Bélát azért végezték ki, mert szép, nagy luxuslakásban élt Moszkvában, amire szüksége volt egy GPU-s tisztnek; Ő viszont albérlésben lakott, ezért maradhatott életben. – Hát ha Lukács ezt tudta, és mégis itthon azt tanította nekünk, hogy nagyszerű rendszer ez a kommunizmus (ahol embereket ölnek meg a lakásukért), akkor erre nem tudok más magyarázatot adni, mint azt: Ő maga is bértollnok volt. Emlékszem egy talpnyaló írására a *Társadalmi Szemlében*: Sztálin egyik tanulmányát dicsérte, ami arról szólt, hogy a kommunizmus nyelve az orosz, és mivel a világ jövője a kommunizmus, ezért végül mindenki oroszul fog beszélni. – Ezt méltatta Lukács, mint egy nagy előrelépést a tudományban.

Egyszóval abban, hogy a kommunisták az embereket olyan jól félre tudták vezetni és olyan sokáig, abban Lukácsnak is nagy szerepe volt. Szerintem egyébként az például, hogy Eörsi még a börtönben is kommunistának tartotta magát, Lukácsnak is bűne.

– B. L.: Milyen képe van az embereknek Nyugaton a magyar irodalomról?

– VIZINCZEY ISTVÁN: Semmilyen. Az átlagember nem ismeri a magyar irodalmat. Számos olyan írónk van, mint például Móricz, Kosztolányi, Nagy Lajos; vagy az újak közül mondjuk Konrád, Mátyás, Eörsi, Csurka – akikre nagy szükség lenne Nyugaton. Tarthatatlan állapot, hogy ennyire ne ismerjék a magyar irodalmat. Pedig a magyar költészet egyenesen példa nélkül való a XX. századi világirodalomban. Meggyőződésem, hogy olyan szörnyűségek, mint például Trianon, sem történtek volna velünk, ha ismernek bennünket – a művészetünk révén. Ha én ma írok egy regényt angolul, azt potenciálisan 397 millió ember olvashatja el. (Ennyire be-

csülik az angolul beszélők számát.) De itthon valaki elindul a pályán, legfeljebb 13 vagy 14 millió potenciális olvasóra számíthat. Ez a magyar író tragédiája. — Ugyanakkor a magyar élet, a magyar sors nem kevés olyan dologra megtanítja az írókat, amit külföldön sok ember nem tud. A magyar íróknak nem lehetnek illúzióik az életben. Nekem például ugye, meggyilkolták az apámat. Az egyik nagybátyámat a szövetkezeti szektorkor agyonverték az agitátorok. Ez egy tipikus magyar történet. De ha én nem disszidálok, belőlem sose lett volna ismert író, mindegy mire tanított az élet. Nem csak azért, mert kevesen értik a nyelvünket a világban. Minél kisebb egy nemzet, annál kevésbé érdeklődnek iránta. A Szovjetunióban akármi történik, az mindig foglalkoztatja a világot. Trianon óta mi jelentéktelenebbek vagyunk. De nem csak Trianonnal és a 47-es békével vesztettünk a súlyunkból, hanem azzal a több mint egymillió emberrel is, akik elesetek vagy hadifogságban haltak meg a második világháborúban, és a 600 ezer deportált zsidóval is, és azokkal is, akikről most próbálják elvenni a nyelvünket Erdélyben. Én ezért tartom komolynak a román problémát.

Egyébként az az álmom, hogy létrehozassak egy alapítványt, amiből fiatal külföldi írók, költők 1-2 éves magyarországi ösztöndíját finanszírozhatnák: hogy legyenek, akik fordítani fogják a magyar irodalmat. (Ehhez az kéne, hogy az egyik regényemet nagyon jól filmesítsék meg, az ugyanis 4-5 millióval megemeli egy könyv példányszámát. Sajnos az az egy film, ami az én egyik regényemből készült, nagyon rossz lett.)

— B. L.: Miért nem ismerik Önt itthon?

— VIZINCZEY ISTVÁN: Két okból. Egyrészt, mikor elmentem, nekem még nem volt nevem, szemben például Faludyval. Másrészt az itthoni kultúrpolitika nem akart tudni rólam. Mikor 1986-ban hazajöttem, találkoztam a *Beszélő* munkatársaival, a *Duna*-kör néhány tagjával, valószínűleg végig figyeltek, vagy lehallgatták a telefonomat. Ugyanis kifelé ment a repülőtéren ahogy bemutatam az útlevelemet, hat rendőr fogott közre és bekísértek, hogy elkobozzák tőlem az összes irodalmat, amit itthonról vittem volna. Aztán Anglia és Kanada tiltakozott emiatt a magyar kormánytól, mire ők megígérték, hogy mindent visszaadnak. Most, néhány hónappal ezelőtt kaptam egy levelet, amiben közölték, hogy tévedés volt.

— B. L.: Mi? Az, hogy elvették?

— VIZINCZEY ISTVÁN: Nem. Az, hogy vissza fogják adni. Ez kb. 8 hónapja történt, tehát már a Grósz-korszakban. Remélhetőleg ez is már lassan csak a múlté lesz.

* *

Vizinczey István első regénye, az *Érett asszonyok dicsérete* — 25 év után — 1990 tavaszán megjelenik Magyarországon a Magyar Világ kiadásában.

További művei: *The Rules of Chaos* (A káosz szabályai — 1969); *An Innocent Millionaire* (Egy ártatlan milliós — 1983); *Truth and Lies in Literature* (Az igaz és hamis az irodalomban — 1986).

STEPHEN VIZINCZEY

Magyarország

(részletek)

Megjelent a *Glasgow Herald* 1989. július 14–15-i és a *La Vanguardia* július 15-i számában)

Vallásos öregek hisznek abban, hogy Gorbacsov az Úr küldöttje, amióta bejelentette, hogy a Szovjetunió nem szállja meg többé az országot, mint 1956-ban. Kinyilatkoztatása dermesztően hatott az állambiztonsági szervekre, és megtörte a párt változásokkal szembeni ellenállását is. A legutóbbi időkig hűségesen kiszolgálták a kollaboránsok a megszálló hatalmat, a Szovjetuniót, és most azt mondja nekik Gorbacsov, hogy *magatokra maradtok!*

Sok kommunistának is elege van már a kommunizusból. A pártnak 800 ezer tagja volt, ebből 160–200 ezer lépett ki az elmúlt évben, az ideológiából pedig semmi sem maradt. Az elmúlt négy évtized bizonyítja, hogy az emberek nem működtetik, nem óvják sajátjukként az állam házeit, gyárait, mezőgazdasági létesítményeit, üzleteit, és egyértelmű, hogy ha nem térnek vissza a magántulajdonhoz, minden tönkre fog menni.

Az is nyilvánvaló ma már, hogy a párt vezető szerepének további fenntartása anyagilag is ráfizetéses. Ez a vezető szerep azt jelenti, hogy minden minisztérium, üzem, kisebb-nagyobb intézmény fölött kétféle irányító-végrehajtó apparátus van: a tényleges vezetők és az őket ellenőrző pártfunkcionáriusok csoportjai. Ők aztán semmit sem csinálnak azon túl, hogy féken tartják a függetlenül gondolkodókat, megkérdőjelezzik a vezetők döntéseit és jó állásokat szereznek a saját rokonaiknak. Persze nem olyan aktívak, mint egykor, de még mindig, mindenütt jelen vannak, és nagyon jó a fizeté-

sük. Az állam a maga 17 milliárd dollárnyi adósságával nem támogathatja tovább ezt a parazita réteget. Menniük kell —, de hová?

Néhány funkcionárius most próbál váltani, amíg van hatalma, hogy kényelmes, új álláshoz juthasson. Egy vidéki párttitkár a helyi tanács segítségével szerzett magas fizetéssel járó pozíciót a városi múzeumban —, amelyhez képesítése persze egyáltalán nem volt. A múzeum kutatóinak tiltakozásáról a tévé is beszámolt, és a leendő „szakembert” végül is mellőzték. Több ezer ilyen történetre lenne még szükség, oly égetően, akár egy új telefonhálózatra.

A funkcionáriusok készek megtagadni a marxizmust, a kommunizmust, a Szovjetuniót, készek együtt élni a demokratikus eszmékkel, az egyiptomi múmiákkal vagy bármivel —, de a pénzről nem akarnak lemondani. Számítanak minden megmaradt párttagra és azok legalább egy rokonára, akik, ha választások lesznek, a kommunistákra fognak szavazni. Így — elegendő hatalmat megőrizve egy koalíciós kormányban — megtarthatják villáikat, autóikat, és megúszhatják a felelősségre vonást az elmúlt harminc év bűnei miatt.

Kevesen akarnak megtorlásokat, a megtorlások új sorozatát. Faludy György, a kitűnő költő, aki számkivetésben élt Angliában és Kanadában 1956 óta — hazajött elmondani: „Nem akarunk több árvát!” Idézte Széchenyi híres mondását: *Olyan kevés magyar van, hogy még az apagyilkosoknak is meg kell bocsátani*. No, persze mégis más dolog megbocsátani úgy, hogy eltekintünk a büntetéstől, és megint teljesen más bűnözőket és elősdiakat felelősséget igénylő hivatalokban hagyni, és az ország legmagasabb nyugdíjait folyósítani számukra.

Az újságokban javarészt az egypárti állam minisztereinek és a párt fejeleinek fényképei láthatók. Igaz, az ellenzék szóvivői olykor megjelennek a késő esti vitaműsorokban és június 16-án átadták a képernyőt a Nagy Imre-temetést szervező, 1956-ot túlélő egykori vezetőknek, és a fiataloknak, akik hangot adhattak a nemzet demokrácia és függetlenség iránti vágyának. Bámulatosan elragadó szónok volt Mécs Imre a Szabad Demokraták Szövetségétől; Rác